

๑. ความเป็นมาของปัญหา

เมื่อพิจารณาถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ในประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน กล่าวได้ว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๖ นี้มีความเปลี่ยนแปลงในแง่ของแนวความคิด ตลอดจนวิธีการศึกษาอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดที่พยายามจะขจัดเสียซึ่งกรอบของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแบบเน้นศูนย์กลางทางการเมือง เช่น อโยธยา กรุงเทพฯ^๑ งานชิ้นสำคัญที่มีผลต่อพัฒนาการการศึกษาทางประวัติศาสตร์ไทยในช่วงนี้ก็ คือ โฉมหน้าศักดินาไทย ของ จิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งเราจะเห็นว่าประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องราวของกษัตริย์ราชสำนัก ราชชาติ หรือวีรบุรุษเท่านั้น เราสามารถมองประวัติศาสตร์ไทยโดยผ่านสังคมและประชาชนได้ และจากจุดนี้เองที่อุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางเริ่มจะเปลี่ยนโฉมหน้าไปสู่การมองเนื้อหาของประวัติศาสตร์ไทยที่ขยายกว้างไปกว่าเดิม ประเด็นในการศึกษา เริ่มเพิ่มมากขึ้น โฉมหน้าของการศึกษาประวัติศาสตร์จึงเปลี่ยนจากการเสียงล่ำลับเวลาและการสืบต่อศูนย์กลางของอาณาจักรไทยต่าง ๆ มาเป็นการศึกษาตามประเด็น (topical history) การศึกษาดังกล่าวสร้างความหลากหลายให้แก่การมองประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลาง ความหลากหลายในการศึกษาประวัติศาสตร์นี้เองจะเปิดทางให้แก่การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในอนาคต^๒

ปัจจุบันมีนักวิชาการหลายท่านที่เสนอผลงานในแนวของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น งานของ มานิตย์ วัลลิโกดม และ ศรีศักร วัลลิโกดม เกี่ยวกับเรื่องเมืองอุทอง อโยธยา และสุพรรณบุรี งานของ อธิดา สาระยา เกี่ยวกับเรื่องของบ้านเมืองแถบลานนาและ

^๑ อธิดา สาระยา, ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. (กรุงเทพฯ : พิทักษ์อักษร ๒๕๒๔), หน้า ๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

ลุ่มน้ำเจ้าพระยา เป็นต้น นับเป็นผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และทำให้นักศึกษาประวัติศาสตร์หันมาสนใจศึกษาค้นคว้า เรื่องเหล่านี้กันมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันประวัติศาสตร์โบราณที่เคยมองกันในแง่ของประวัติศาสตร์ชาติ ก็ถูกหยิบยกขึ้นมาศึกษา อีกครั้งในแง่ของประวัติศาสตร์เมืองหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งหากเราพยายามขจัด ความคิดในเรื่องการเน้นศูนย์กลางของอาณาจักรออกไปจะทำให้เรามองเห็นความสำคัญของ เมืองอื่น ๆ ปรากฏอยู่ด้วย

แนวคิดดังกล่าวนี้นำมาสู่เหตุการณ์ในระยะอยุธยาตอนต้นที่มีเหตุการณ์สำคัญทาง การเมืองอย่างหนึ่งเกิดขึ้น คือความขัดแย้งระหว่างราชตระกูลสุพรรณภูมิและราชตระกูล อุทองซึ่งครองอยุธยาอยู่ก่อน ทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่าสุพรรณภูมิหรือสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา ตอนต้นนั้นน่าจะอยู่ในฐานะเมืองอิสระที่ได้มีความสัมพันธ์ทางการเมืองกับอยุธยา แต่ปรากฏ ว่าคนส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญแก่เมืองสุพรรณบุรีเท่าใดนัก เพราะไปให้ความสำคัญแก่ อยุธยามากเกินไป อันเป็นลักษณะของความคิดในเรื่องการเน้นที่ศูนย์กลางดังได้กล่าวมาแล้ว ข้างต้น และหากสามารถขจัดความคิดนี้ออกไปได้ จะทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์เมือง สุพรรณบุรีมีมิติที่กว้างขึ้น

เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาประมวลกับหลักฐานทางด้านโบราณคดีที่ยังปรากฏซาก อยู่ในบริเวณจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่าสุพรรณบุรีเคยเป็นเมืองใหญ่มาก่อน โดยเฉพาะร่องรอยของเมืองโบราณที่พบในเขตตัวเมืองสุพรรณบุรี และมีอาณาบริเวณ ครอบคลุมริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน หรือแม่น้ำสุพรรณบุรีทั้งสองฝั่งนั้น ทำให้แนวคิดดังกล่าวก็ น่าเชื่อถือมากขึ้น และนำไปสู่ความต้องการที่จะศึกษาถึงฐานะที่แท้จริงของเมืองสุพรรณบุรี ในประวัติศาสตร์อยุธยา

จากเหตุผลดังกล่าว และความสนใจส่วนตัวของผู้ศึกษาเอง ที่สนใจในการศึกษา ประวัติศาสตร์โบราณทำให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะศึกษาเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีอย่างจริงจัง แม้จะพบว่าการศึกษาเรื่องนี้มีอุปสรรคในเรื่องของข้อมูลท้องถิ่นเป็นอย่างมากก็ตาม ข้อมูล ท้องถิ่นที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลจากการศึกษาหลักฐานทางด้านโบราณคดีและคำบอกเล่า ส่วนหลักฐานทางด้านเอกสารซึ่งเป็นเอกสารพื้นเมืองจริง ๆ โดยเฉพาะ

ในส่วนที่เป็นตำนานกล่าวได้ว่าไม่สามารถหาได้เลย แม้จะมีการพบจารึกก็เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศูนย์กลางทางการเมืองคืออยุธยา เช่นจารึกลานทองซึ่งพบทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรี อันเชื่อกันว่าเป็นเขตตัวเมืองเก่า นอกจากนั้นนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสมัครเล่น เช่น มนัส โอภากุล พยายามที่จะเสนอผลงานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โบราณของเมืองสุพรรณบุรีเสมอมา ส่วนใหญ่ก็เป็นผลงานที่อาศัยหลักฐานทางโบราณคดีที่ออกไปสำรวจด้วยตนเองและพงศาวดารชาติไทยของพระบริหารเทพธานี ถึงแม้แนวความคิดของมนัส น่าสนใจ แต่ส่วนของการใช้หลักฐานนับว่ายังมีช่องว่างอยู่ เพราะใช้หลักฐานด้านพงศาวดารและเอกสารต่างประเทศน้อยเกินไป ด้วยปัจจัยและอุปสรรคต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาต้องการศึกษาเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีโดยพยายามหาช่วงในประวัติศาสตร์ที่จะศึกษาถึงพัฒนาการของเมืองได้ชัดเจนว่าผลงานที่มีผู้ศึกษากันมาแล้ว และพบว่าช่วงเวลานับแต่ พ.ศ. ๑๘๘๓-๒๒๓๑ อันเป็นช่วงเวลาในประวัติศาสตร์อยุธยาเป็นช่วงเวลาที่มิมีข้อมูลทั้งทางด้านเอกสารและโบราณคดีเพียงพอต่อการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งในบานแผนกบอกไว้ว่าเป็นเอกสารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. ๒๑๔๔-พ.ศ. ๒๒๓๑) และพระราชพงศาวดารฉบับวันวลิต ซึ่งเขียนขึ้นโดยชาวต่างประเทศ ชื่อวันวลิต ใน พ.ศ. ๒๑๘๒ นั้น กล่าวถึงชื่อเมือง "สุพรรณบุรี" ไว้อย่างชัดเจน จึงนับเป็นเอกสารที่เก่าแก่ที่สุดที่เอ่ยชื่อ "สุพรรณบุรี"

๒. ข้อจำกัดในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี

จากหลักฐานทางด้านโบราณคดีที่ปรากฏในสุพรรณบุรี นักวิชาการ เช่น ประยูร อุลุชาฎะ (น. ณ ปากน้ำ) ได้ลงความเห็นว่ามีมาตั้งแต่ก่อนสมัยอยุธยา^๓ กระนั้นก็ตามการหาข้อยุติในเรื่องที่ว่าเมืองสุพรรณบุรีกำเนิดขึ้นเมื่อใด มีพัฒนาการในระดับใดในช่วงก่อนอยุธยา ก็มีใช้เป็นเรื่องที่กระทำได้โดยง่าย ทั้งนี้เพราะในการศึกษาเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีนั้น มักประสบปัญหาดังต่อไปนี้

^๓ดูรายละเอียดใน น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง), ศิลปกรรมโบราณในสยามประเทศ (กรุงเทพฯ : ดวงดีการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๗๗, ๘๒.

๒.๑ ความคลุมเครือของหลักฐาน

แม้จะเป็นที่เชื่อกันว่า เมืองสุพรรณบุรี เป็นเมืองเก่าแก่และมีความสำคัญมากมาก่อนสมัยอยุธยาแล้วก็ตามแต่ การที่จะระบุว่าเมืองสุพรรณบุรีกำเนิดขึ้นเมื่อใดนั้น เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากถึงจะมีหลักฐานที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุหลงเหลืออยู่ แต่ก็ไม่มีหลักฐานใดที่เป็นเครื่องบ่งชี้กาลเวลาและสถานภาพของเมืองได้แน่นอนแม่นยำ ดังนั้น เรื่องของเมืองสุพรรณบุรีในสมัยก่อนอยุธยาจึงเป็นเพียงการสันนิษฐานจากที่หลงเหลืออยู่ - และยังมีข้อโต้แย้งที่ไม่สามารถจะหาข้อยุติได้อยู่อีกมาก

๒.๒ ข้อจำกัดของหลักฐานพื้นบ้านพื้นเมือง

เมืองต่าง ๆ ที่เชื่อกันว่าเคยมีความสำคัญในอดีตมักจะมีตำนานประจำเมืองของตน ซึ่งอาจจะปรากฏขึ้นในรูปของการเล่าสืบต่อกันมาของชาวบ้าน จนถึงกับมีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้น เช่น ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ตำนานเมืองนครปฐม เป็นต้น แต่ในแง่ของเมืองสุพรรณบุรีไม่ปรากฏว่ามีตำนานของเมืองในลักษณะของการสร้างบ้านแปงเมืองที่โดดเด่นเป็นของตัวเอง เป็นแต่เพียงเรื่องราวที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติ เช่น เรื่องของการกระทำยุทธหัตถีที่ดอนเจดีย์ของสมเด็จพระนเรศวรและพระมหาอุปราชา เรื่องของพระเจ้าอู่ทองผู้สถาปนารุงศรีอยุธยา เป็นต้น ดังนั้นการที่จะศึกษาเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีโดยผ่านหลักฐานพื้นบ้านพื้นเมืองที่เป็นลายลักษณ์อักษรจึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก แม้ว่าจะมีวรรณคดี เรื่องขุนช้างขุนแผนซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นนิทานพื้นบ้านพื้นเมืองของชาวสุพรรณบุรีมาแต่ครั้งอยุธยา ก็ถูกครอบงำโดยกรอบของความเชื่อและจารีตประเพณีของสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนไม่สามารถศึกษาถึงรายละเอียดในช่วงอยุธยาได้ การศึกษาเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีในสมัยโบราณโดยอาศัยหลักฐานพื้นบ้านพื้นเมืองอย่างเดียวย่อมไม่อ้างอิงกับหลักฐานส่วนกลาง เช่น จารึก พงศาวดาร จึงไม่สามารถจะกระทำได้

ด้วยอุปสรรคและปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้การศึกษาเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงก่อนสมัยอยุธยาทำได้ยากลำบากและมีข้อโต้แย้งกันอยู่มาก เช่น ปัญหาการโต้แย้งระหว่างนักประวัติศาสตร์รุ่นเก่าและรุ่นใหม่ในเรื่องเมืองสุพรรณบุรีควรจะอยู่ที่ไหน เป็นอู่ทองหรือเมืองสุพรรณบุรีในปัจจุบัน เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับผู้ศึกษาที่ต้องการจะศึกษาถึงฐานะของเมืองสุพรรณบุรี ในการที่จะต้องอาศัยหลักฐานจากส่วนกลางโดยยึดช่วงเวลาในประวัติศาสตร์อยุธยา นับแต่ พ.ศ. ๑๘๘๓-๒๒๓๑ ทั้งนี้เพราะ

ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้มีหลักฐานซึ่งระบุถึง เมืองสุพรรณบุรีไว้ชัดเจน เพื่อให้การศึกษานี้อยู่ในลักษณะที่เป็น เหตุ เป็นผลตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ให้มากที่สุด เท่าที่จะมากได้คือข้อมูลและหลักฐานที่เชื่อถือได้ เพียงพอที่จะสนับสนุนแนวความคิดหรือสมมติฐานของผู้ศึกษา

ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ เมืองสุพรรณบุรีจึงมีอาจกระทำในลักษณะของการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ด้วยข้อจำกัดของหลักฐานดังกล่าว การศึกษาถึงฐานะของ เมืองสุพรรณบุรีในที่นี้จึงยังคง เป็นการมองประวัติศาสตร์โดยผ่านศูนย์กลางคืออยุธยาอยู่ โดยเฉพาะ เรื่องราวของสุพรรณบุรีในระยะ พ.ศ. ๑๙๕๒ เป็นต้นมา ซึ่งสุพรรณบุรีหมดความสำคัญในฐานะของ เมืองอิสระลงแล้ว และกลายเป็น เมืองลูกหลวงและหัวเมืองชั้นในของอยุธยาตามลำดับ

๓. สมมติฐานของการวิจัย

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีแล้วนั้น สุพรรณบุรีก็ยังคงดำรงฐานะของเมืองอิสระอยู่ จนกระทั่งสมเด็จพระนครินทราธิราชซึ่งเคยครองสุพรรณบุรีอยู่ก่อนได้ขึ้นครองอยุธยา สุพรรณบุรีจึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยาในฐานะเมืองลูกหลวง และถูกยกเลิกการเป็นเมืองลูกหลวงในรัชกาลต่อมาคือรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ซึ่งปรากฏว่าพระองค์ทรงส่งพระโอรสไปครองเมืองพิษณุโลกแทน ต่อมาเมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงปฏิรูปการปกครองสุพรรณบุรี ก็ถูกจัดอยู่ในหัวเมืองชั้นในหรือหัวเมืองชั้นจัตวาของอยุธยาแต่ยังคงมีบทบาทในการเป็นแหล่งกำลังพลและมีความสำคัญทางเศรษฐกิจอยู่บ้าง จนถึงในระยะที่อยุธยาทำสงครามกับพม่าบทบาทของสุพรรณบุรีจึงปรากฏอีกครั้งในฐานะเมืองที่มีความสัมพันธ์กับเส้นทางเดินทัพระหว่างอยุธยาและพม่า โดยเฉพาะในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ถึงรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรซึ่งเป็นระยะที่เกิดสงครามกับพม่าบ่อยครั้ง จากนั้นก็ไม่ปรากฏหลักฐานและข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนฐานะของสุพรรณบุรีอีก ฐานะของเมืองสุพรรณบุรีก็ได้เปลี่ยนไปจากเดิม

แต่มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่งว่าหลักฐานในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์คือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ เป็นเอกสารฝ่ายไทยที่กล่าวถึงชื่อ "สุพรรณบุรี" ไว้ชัดเจนเป็นครั้งแรก และก่อนหน้านั้นก็ปรากฏพงศาวดารที่เขียนโดยชาวต่างประเทศ คือ พงศาวดารฉบับวันวลิตซึ่งเขียนขึ้นใน พ.ศ. ๒๑๘๒ ก็ได้กล่าวถึงสุพรรณบุรีไว้แล้วเช่นกัน ดังนั้นในระยะนี้จึงมองเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งคือ การเปลี่ยนการเรียกชื่อ "สุพรรณภูมิ" มาเป็น "สุพรรณบุรี"

๔. ขอบเขตของการวิจัย

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นถึงข้อจำกัดในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี ทำให้ผู้ศึกษาต้องใช้ความระมัดระวังในการที่จะกำหนดหัวข้อและระยะเวลาในการศึกษาเป็นอย่างมาก และจากการสำรวจข้อมูลในระยะแรกพบว่าเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีถูกบันทึกไว้เด่นชัดในหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับอยุธยา จึงได้กำหนดหัวข้อในเรื่องฐานะของเมือง

สุพรรณบุรีในประวัติศาสตร์อยุธยาและกำหนดช่วงระยะเวลาของการศึกษานับตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๘๓-พ.ศ. ๒๒๓๑ อันเป็นช่วงเวลาซึ่งกล่าวได้ว่าอยู่ในช่วงประวัติศาสตร์อยุธยา หรืออยู่ในระยะเวลาที่กรุงศรีอยุธยายังคงเป็นราชธานีอยู่ กระนั้นก็ตามจะเห็นได้ว่าโดยทั่วไปแล้วช่วงเวลาของ "ประวัติศาสตร์อยุธยา" จะถือเอาช่วง พ.ศ. ๑๘๘๓ อันเป็นปีที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี จนถึง พ.ศ. ๒๓๑๐ อันเป็นปีที่เสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเป็นครั้งที่สอง และถือเป็นการสิ้นสมัยอยุธยา เพราะหลังจากนั้นก็ปรากฏว่ามีการย้ายราชธานีอยู่ที่กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตามลำดับ แต่ในนี้วัตถุประสงค์ของผู้ศึกษาต้องการ เน้น เหตุการณ์และข้อมูลที่ให้ภาพ เกี่ยวกับสุพรรณบุรีมากที่สุด และพบว่าในช่วงหลังรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์นั้น เกิดความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขึ้นมากมายในประวัติศาสตร์อยุธยา ซึ่งเป็นผลพวงจากการเปลี่ยนตัวผู้ปกครองในราชวงศ์ใหม่ และการขยายตัวทางการค้าในขณะนั้น เหตุการณ์เหล่านี้เป็นเหตุการณ์ที่จะต้องศึกษากันอย่างลึกซึ้งและอยู่นอกเหนือขอบข่ายของการศึกษา เรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรี เพราะไม่ปรากฏหลักฐานว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงมากไปกว่าการเป็นหัวเมืองชั้นจัตวาของอยุธยา ซึ่งก่อนหน้านั้นสุพรรณบุรีก็ดำรงฐานะเช่นนี้อยู่แล้ว แต่ประการใด

อนึ่งในการศึกษาเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีในนี้ ในระยะก่อนสมัยอยุธยาจนถึงอยุธยาตอนต้นอันเป็นช่วงที่ปรากฏหลักฐานคือ จารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ และจารึกหลักที่ ๔๔ นั้น ปรากฏข้อมูลในหลักฐานเหล่านี้เกี่ยวกับเมืองสุพรรณบุรี โดยเรียกว่า "สุพรรณภูมิ" ดังนั้น ในการศึกษาถึงฐานะของเมืองสุพรรณบุรีในระยะก่อนสมัยอยุธยาจนถึงอยุธยาตอนต้นจึงเรียกสุพรรณบุรีว่า "สุพรรณภูมิ"

ส่วนในสมัยอยุธยาตอนปลายซึ่งปรากฏหลักฐานแน่ชัดที่กล่าวถึงสุพรรณบุรี
ในชื่อของ "สุพรรณบุรี" คือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์นั้น
จะใช้ชื่อ "สุพรรณบุรี" แทนสุพรรณภูมิที่ใช้เรียกในการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี
ในระยะก่อนสมัยอยุธยาจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น

ดังนั้น ในบทที่ ๑ และบทที่ ๒ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงฐานะของสุพรรณบุรีใน
ระยะก่อนสมัยอยุธยาจนถึงอยุธยาตอนต้นนั้นจะเรียกสุพรรณบุรีว่า "สุพรรณภูมิ" ส่วนในบทที่ ๓
ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเมืองสุพรรณบุรีกับเส้นทางยุทธศาสตร์ในสงครามไทย-พม่า
จะเรียกสุพรรณบุรีว่า "สุพรรณบุรี" เพราะเป็นระยะที่คาบเกี่ยวกับสมัยอยุธยาตอนปลาย
ซึ่งปรากฏหลักฐานที่ระบุชื่อ "สุพรรณบุรี" แล้ว

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องฐานะของเมืองสุพรรณบุรีในประวัติศาสตร์อยุธยา
ใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) โดยศึกษาจากข้อมูลและหลักฐาน
ทั้งในส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษรและที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งจำแนกออกได้ดังนี้คือ

๑. หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร

๑.๑ หลักฐานฝ่ายไทย ได้แก่ จารึก พงศาวดาร ตำนาน ภูมิ
ภุมมาลัย คำให้การ วรรณคดี รวมทั้งผลงานต่าง ๆ ของนัก
ประวัติศาสตร์และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งในอดีตและปัจจุบัน

๑.๒ หลักฐานฝ่ายต่างประเทศ ได้แก่ บันทึกการเดินทางและรายงาน
ของหมอสอนศาสนา นักการทูต รวมทั้งผลงานต่าง ๆ ของ
นักวิชาการและนักประวัติศาสตร์ชาวต่างประ เทศทั้งในอดีต
และปัจจุบัน

๒. หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ หลักฐานทางด้านโบราณคดี
ตลอดจนทำบอกเล่าที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องราวที่ศึกษาค้นคว้า

บทที่ ๑

สภาพบ้านเมืองในลุ่มน้ำเจ้าพระยากับฐานะของสุพรรณภูมิในระยะก่อน พ.ศ. ๑๘๕๓

สุพรรณภูมิ เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ใน เขตลุ่มน้ำท่าจีนและอยู่ทางซีกตะวันตกของลุ่มน้ำเจ้าพระยา ดังนั้นหากถือเอาแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแม่น้ำซึ่งกล่าวได้ว่ากว้างใหญ่และสำคัญที่สุดในประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง สุพรรณภูมิจึงตั้งอยู่ใน เขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างด้วย นอกจากนี้ยังปรากฏว่าเมืองโบราณหลายเมืองที่เคยมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาแล้ว เช่น อยุธยาและลพบุรี ก็ล้วนตั้งอยู่ในบริเวณนี้ทั้งสิ้น ดังนั้นการกล่าวถึงความเป็นมาของสุพรรณภูมิจึงไม่อาจมองข้ามถึงการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาในระยะก่อน พ.ศ. ๑๘๕๓ ไปได้ เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่การศึกษาถึงบทบาทและความสำคัญของสุพรรณภูมิในสมัยอยุธยาตอนต้นต่อไป

๑. ลุ่มน้ำเจ้าพระยาในระยะก่อน พ.ศ. ๑๘๕๓

๑.๑ ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

คำว่า "ลุ่มน้ำเจ้าพระยา" ในที่นี้หมายถึงดินดอนสามเหลี่ยมในภาคกลางประเทศไทย ซึ่งเกิดจากการทับถมของโคลนตะกอนของลำน้ำเจ้าพระยาและลำน้ำอื่น ๆ ที่เป็นสาขา ส่วนนอกของบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมคือ เขตจังหวัดนครสวรรค์ ส่วนฐานของตะวันตกและตะวันออกได้แก่จังหวัดเพชรบุรีและชลบุรีตามลำดับ ลำน้ำสำคัญที่ทำให้เกิดดินดอนสามเหลี่ยมนี้สืบจากตะวันตกมาตะวันออกได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี แม่น้ำกลอง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำบางปะกงตามลำดับ บริเวณดังกล่าวนี้อาจกำหนดได้อย่างกว้าง ๆ ว่าอยู่ในเส้นรุ้งที่ ๑๖° และ ๑๓° เหนือ และเส้นแวงที่ ๙๙° ๔๑' กับ ๑๐๑° ๔๐' ตะวันออกปัจจุบัน ครอบคลุมพื้นที่ของบริเวณที่เป็นบ้านเมืองถึง ๒๔ จังหวัด และนับว่าเป็นบริเวณบ้านเมืองและประชาชนอยู่หนาแน่นมากที่สุดของประเทศไทย^๑

^๑ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, โบราณคดีไทยในทศวรรษที่ผ่านมา (กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๕), หน้า ๓๕.

จากสภาพที่ตั้งของลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่มีแม่น้ำไหลผ่านหลายสายและยังผลให้เกิดที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ครอบคลุมภาคกลางจนถึงภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบันนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่แถบลุ่มน้ำเจ้าพระยามีความอุดมสมบูรณ์ เพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารได้ผลดี ประชาชนจึงเข้ามาอาศัยกันอยู่หนาแน่นแต่โบราณกาล และเป็นต้นกำเนิดของบ้านเมืองต่าง ๆ ที่พัฒนามาสู่อาณาจักรในระยะต่อมา คือ อโยธยา และรัตนโกสินทร์

๑.๒ การศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาในระยะที่ผ่านมา

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในระยะที่ผ่านมาโดยเฉพาะในระยะก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๕ นั้น จะเห็นได้ว่าแนวการศึกษาเป็นประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางหรือประวัติศาสตร์ชาติ ดังจะเห็นได้จากผลงานของนักประวัติศาสตร์ในระยะนั้น โดยเฉพาะงานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

ผลงานที่สำคัญชิ้นหนึ่งของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพที่เป็นการเขียนประวัติศาสตร์คือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งตระเตรียมมาแล้วตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้ทรงนิพนธ์ค่านำและบทบาทเพิ่มเติม พระราชพงศาวดารฉบับนี้ได้รับการตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ และนับเป็นพงศาวดารฉบับแรกที่เสนอโครงสร้างประวัติศาสตร์ไทยทั้งหมดไว้ด้วย เริ่มแต่ความเป็นมาของชนชาติไทย อาณาจักรสุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์

อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นและเข้าใจถึงความเป็นมาของอุดมการณ์ในการเขียนประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น จึงควรจะได้ศึกษาถึงลักษณะของงานเขียนทางประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งจะทำให้มองเห็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเขียนประวัติศาสตร์ในลักษณะของประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางได้ชัดเจนขึ้นด้วย

๑.๒.๑ การเขียนประวัติศาสตร์ไทยในสมัยสุโขทัย

อันที่จริงเราสามารถมองเห็นเค้าของการเขียนประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว เมื่อปรากฏเอกสารภาษาไทยขึ้นเป็นครั้งแรกคือจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ หรือจารึกพ่อขุนรามคำแหง อันประกอบด้วยพระราชประวัติของพ่อขุนรามคำแหง สภาพเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของสุโขทัยซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางการเมืองแห่งหนึ่งของรัฐไทยในขณะนั้น

ข้อความในจารึกนี้มีส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามของสุโขทัยที่จะประกาศความยิ่งใหญ่ของตนเหนือรัฐไทยอื่น ๆ โดยพยายามสร้างภาพพจน์ให้เห็นว่าผู้นำของสุโขทัยเป็นผู้มีความสามารถในการรบถึงขนาดรบชนะชุมชนเจ้าเมืองฉอด ได้ตั้งแต่อายุได้เพียง ๑๔ ปีเศษ^๑ และเมื่อพระองค์ได้ครองราชสมบัติแล้วก็สามารถแผ่ขยายอาณาเขตของสุโขทัยไปจนถึงคาบสมุทรมลายู^๒ สิ่งเหล่านี้ทำให้นักประวัติศาสตร์ที่อ่านเพียงข้อมูลส่วนนี้เข้าใจว่าสุโขทัยมีสภาพเป็นอาณาจักรแล้ว เรื่องราวของสุโขทัยจึงกลายเป็นเรื่องราวของอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ซึ่งปรากฏตัวอยู่ในระยะพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ไป

๑.๒.๒ การเขียนประวัติศาสตร์ไทยในสมัยอยุธยา

อุดมการทางประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลาง จะเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นเมื่อปรากฏการเขียนพงสาวดารขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย คือพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งบันทึกขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. ๒๒๒๓) พงสาวดารฉบับนี้เป็นงานที่ริเริ่มขึ้นโดยฝ่ายปกครองส่วนกลาง เพราะฉะนั้นจึงเน้นความสำคัญของศูนย์กลางของอยุธยาและกษัตริย์อยุธยาอย่างมาก พงสาวดารนี้ละเลยตำนานเรื่องปรัมปราโดยสิ้นเชิงเป็นการขจัดจารีตพื้นบ้าน จารีตบอกเล่า ซึ่งเป็นการแสดงออกของผู้คนและสังคม พระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ เรียก อยุธยา "กรุงศรีอยุธยา" สื่อความหมายว่าอยุธยามีความสำคัญเหนือเมืองอื่น ๆ แม้แต่สุโขทัยในเวลา

^๑ในศิลาจารึกใช้คำว่า ๑๔ เข้า อุ ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑), หน้า ๑.

^๒อุ กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า ๒๖.

นั้นก็ถูกเรียกว่า "เมืองเหนือ"^๑ เท่านั้น ความคิดที่ว่า "กรุง" เป็นเมืองศูนย์กลางสำคัญเหนือเมืองอื่น ๆ ได้รับการย้ำมาก ในสมัยที่กรุงรัตนโกสินทร์เป็นศูนย์กลางสำคัญในพุทธศตวรรษที่ ๒๕ พงศาวดารมักบันทึกถึงกรุงรัตนโกสินทร์หรือกรุงเทพฯ เป็น "กรุงเทพมหานครศรี-ศรีอยุธยา" จะเห็นได้ว่าพงศาวดารเกี่ยวข้องกับความคิดทางประวัติศาสตร์หรือสะท้อนความคิดทางประวัติศาสตร์ ที่ได้รับการย้ำต่อมาจนกลายเป็นอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลาง

๑.๒.๓ การเขียนประวัติศาสตร์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

(รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก-รัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว)

เมื่อมีการสร้างราชธานีใหม่ที่กรุงรัตนโกสินทร์ ความยิ่งใหญ่ของอยุธยาเป็นราชธานีถึง ๔๑๗ ปี ทำให้เกิดความคิดที่จะสร้างกรุงรัตนโกสินทร์เป็นทายาท โดยขอบธรรมของอยุธยาและเพื่อยืนยันลัทธิธรรมของกษัตริย์แห่งราชสำนักกรุงรัตนโกสินทร์ว่าพระองค์อยู่ในฐานะที่จะต้องฟื้นฟูอำนาจและอดีตอันรุ่งเรืองของอยุธยาให้สืบเนื่อง ดังจะเห็นได้ว่าแม้การสร้างกรุงเทพฯกษัตริย์ก็พยายามทำให้เหมือนกับอยุธยา เช่น ขุดคลองมหานาคให้เป็นທີ່สำหรับเล่นเพลงเรือเหมือนในสมัยอยุธยา การสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามให้เป็นวัดในเขตพระราชฐาน เช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ซึ่งเป็นวัดในเขตพระราชฐานของ

^๑พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่สมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท แห่งสุโขทัยเสด็จสวรรคต และเกิดความวุ่นวายขึ้นที่สุโขทัยจนสมเด็จพระนเรศวรมหาราชต้องเสด็จขึ้นไปถึงเมืองพระบาง (นครสวรรค์) ว่า "ศักราช ๗๔๑ ฤกษ์ศก (พ.ศ. ๑๙๖๒) มีข่าวมาว่าพระมหาธรรมราชาลิไทเจ้าหน่อกษัตริย์ และเมืองเหนือทั้งปวงเป็นจลาจล แลจึงเสด็จขึ้นไปถึงเมืองพระบาง ครั้นนั้นพระญาดาบแลพระญารามออกถวายบังคม" ดู พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ และ พงศาวดารเหนือ เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : อรุณภาพ, ๒๕๐๔), หน้า ๔.

กรุงศรีอยุธยา เป็นต้น ดังนั้นการเขียนประวัติศาสตร์ในระยะนี้จึงเป็นการเขียนแบบเน้นศูนย์กลาง เช่นเดียวกับอยุธยา และยังเป็นการเขียนที่ดูเหมือนจะสร้างความยิ่งใหญ่ของอยุธยามากขึ้นกว่าเดิม เพราะการเขียนพงศาวดารในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้เป็นลักษณะของการบรรยายรายละเอียดเพิ่มเติมจากพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ดังจะเห็นได้จากพระราชพงศาวดารที่ชำระและแต่งขึ้นในระยะนี้ เช่น พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นต้น

๑.๒.๔ การเขียนประวัติศาสตร์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง

(รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

การเขียนประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ นับว่ายังสืบเนื่องอุดมการณ์ในการเขียนประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางอยู่ แม้จะมีความพยายามที่จะเขียนงานประวัติศาสตร์ให้มีเหตุผลรัดกุมมากยิ่งขึ้น ด้วยการหาข้อมูลและหลักฐานมาสนับสนุนสมมติฐานของตน ดังจะเห็นได้จากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ คือ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขา แต่ปรากฏว่างานชิ้นนี้กลับเป็นการสนับสนุนอุดมการณ์ประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น

สาเหตุที่เขียนประวัติศาสตร์ในยุคนี้ มีลักษณะที่เน้นศูนย์กลางมากยิ่งขึ้นนั้นก็เพราะความจำเป็นในการที่จะต้องสร้างสำนึกแห่งความเป็นเอกภาพให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวยุโรปมากขึ้น เนื่องจากในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นช่วงเวลาที่ยุโรปทางดินแดนของสยามถูกคุกคามอย่างมากจากภายนอก จึงเกิดความต้องการรีบด่วนที่จะต้องสร้างรัฐที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกด้าน

ในช่วงทศวรรษของ พ.ศ. ๒๓๖๓ สยามเริ่มรู้สึกถึงอำนาจคุกคามของอังกฤษที่มีอยู่ทางภาคใต้และภาคตะวันตก และมีแนวโน้มให้เห็นว่าอังกฤษพร้อมที่จะ

เข้าแทรกแซงยุ่งเกี่ยวกับประเทศราชทางเหนือของสยามซึ่งอังกฤษถือว่าครั้งหนึ่งเคยเป็นของของพม่า พรมแดนทางเหนือของสยามจึงอยู่ในฐานะที่ล่อแหลม ส่วนภาคตะวันตก ฝรั่งเศสก็พยายามยึดครองเวียดนาม แล้วค่อย ๆ คืบคลานเข้าสู่เมืองประเทศราชของไทยคือกัมพูชา จำปาศักดิ์ หลวงพระบาง ดังจะเห็นได้จากการเสียดินแดนเหล่านี้ของสยามให้กับฝรั่งเศสในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เพื่อตอบโต้สถานการณ์ที่เป็นการคุกคามทางการเมืองดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้พยายามสร้างสำนักแห่งเอกภาพขึ้น เริ่มมีการเน้นแนวความคิดเกี่ยวกับรัฐ "สยามประเทศ"^๑ และประกาศพระองค์เป็นเจ้าแห่งสยามรัฐหรือสยามประเทศ มีอำนาจเหนือเจ้าประเทศราชทั้งหลายมีลาว กัมพูชา และหัวเมืองทางเหนือเป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าสิ่งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดที่จะสร้างเอกภาพของประเทศ โดยมีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางและเป็นสัญลักษณ์แห่งเอกภาพนั้น ผลก็คือเป็นการส่งเสริมและสร้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชให้แข็งแกร่งขึ้น ซึ่งต่อมามีอำนาจสูงสุดในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การเน้นอำนาจที่ศูนย์กลางนี้มีผลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ อย่างมาก โดยเฉพาะอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางซึ่งแสดงออกในรูปการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารได้อุดกสนวิธีทางความคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองที่ควรจะเกิดขึ้นในช่วงนั้นให้เป็นส่วนหนึ่งของพงศาวดารโดยสิ้นเชิง ดังจะเห็นได้จากการผนวกเรื่องของเมืองสุโขทัยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพงศาวดารสยาม ทั้ง ๆ ที่เรื่องของเมืองสุโขทัยเป็นเรื่องของเมืองเมืองหนึ่ง ที่มีวิวัฒนาการอิสระจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอยุธยาและรัตนโกสินทร์

ประวัติศาสตร์เมืองสุโขทัยในขอบเขตของพงศาวดารนั้น เริ่มจากความประทับใจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในวีรกรรมของพ่อขุนรามคำแหงและอดีตอัน

^๑จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย, ลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กรุงสยาม, ๒๕๒๐), หน้า ๓๕๐-๓๕๔.

รุ่งเรืองของสุโขทัย จากการที่พระองค์ได้ค้นพบศิลาจารึกหลักที่ ๑ และพระแท่นมณีงคศิลา พระองค์ทรงพบว่าอาณาเขตของสุโขทัยตามที่ปรากฏในจารึกหลักที่ ๑ นั้นแผ่ไปกว้างขวางเหนือเมืองและประเทศราชต่าง ๆ ทำให้เกิดความสำนึกร่วมกันในอดีตอันเก่าแก่และรุ่งเรืองของคนไทย และทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่าสุโขทัยเป็นอาณาจักรแรกของชาวสยามตามมาด้วยอาณาจักรอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตามลำดับ

แนวคิดดังกล่าวที่ปรากฏในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้มีผลต่อความคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย ดังจะเห็นได้ว่า แม้จะมีการรวบรวมบันทึกประวัติศาสตร์ของเมืองต่าง ๆ ซึ่งบางชิ้นเป็นงานที่คนท้องถิ่นนั้น ๆ เขียนขึ้นไว้ก็ตามงานเหล่านั้นได้ถูกมองว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพงศาวดาร โดยถูกตีพิมพ์อยู่ในชุดประชุมพงศาวดาร เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันว่า เมืองเหล่านั้นอยู่ใต้อำนาจและระบบการปกครองของกรุงเทพ ตำนานโยนก^๑ ของพระยาประชาธิปไตยจักร ซึ่งเขียนขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ถือว่าเป็นประวัติศาสตร์เมืองของเพื่อนบ้านใกล้เคียง ตำนานเรื่อง เช่น จามเทวีวงศ์ และรัตนพิมพ์วงศ์ ถูกมองว่าเป็นเพียงงานเสริมพงศาวดารเท่านั้น^๒

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้ว่าการคุกคามจากภายนอกจะเบาบางลงไปบ้างแล้ว อันเป็นผลจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ซึ่งบรรดามหาอำนาจตะวันตก เช่น อังกฤษ และฝรั่งเศสเป็นชาติสำคัญที่เข้าร่วมในสงครามครั้งนี้ มีผลให้การคุกคามดินแดนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หยุดชะงักลง แต่ก็เกิดปัญหาการเมืองภายในแทรกซ้อนขึ้นมาแทน คือการเกิดความแตกแยกในหมู่ผู้บริหารการเมือง

^๑เดิมเรียก ตำนานโยนก (ผู้เขียนเองก็เรียกงานของตนเช่นนี้) แต่เมื่อกรมศิลปากรจัดพิมพ์ได้ใช้ชื่อ "พงศาวดารโยนก" ดู พระยาประชาธิปไตยจักร, พงศาวดารโยนก (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๑๗)

^๒พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๑๗), หน้า ๒๘-๓๑.

ดังจะ เห็นได้จากการรัฐประหารโดยข้าราชการชั้นผู้น้อยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ซึ่งพยายามที่จะ ให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองตามแบบตะวันตก ซ้ำให้เห็นถึงความแตกแยกระหว่างสถาบัน ทหารและสถาบันกษัตริย์ยิ่งขึ้น ฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพยายามสร้าง ความคิดรวบยอดที่ว่าชาติและพระมหากษัตริย์นั้น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระมหากษัตริย์คือ องค์สัญลักษณ์ของชาติ ในระยะนี้สยามจึงถูกเน้นว่าเป็นรัฐชาติ ดังนั้นงานเขียนประวัติศาสตร์ จึงคง เน้นศูนย์กลาง เหมือนที่เป็นมา และการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารในช่วงนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ชาติ (national history) ดังจะ เห็นได้จากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งได้ตระเตรียมมาตั้งแต่ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รับการตีพิมพ์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ (พ.ศ. ๒๔๕๕)

๑.๒.๕ การเขียนประวัติศาสตร์ในยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงทศวรรษแรก ของ พ.ศ. ๒๕๐๐

ถึงแม้ว่าในสมัยนี้จะมีกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เห็นได้ชัดคือการ เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. ๒๔๗๕ แต่ความสำนึกเกี่ยวกับชาตินิยมซึ่งเริ่มตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้นได้รับการสานต่ออย่างมากในระยะนี้ โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทั้งนี้เพื่อให้เป็นเครื่องส่งเสริมกลไกทางการเมืองในเวลานั้น คือ รัฐบาลที่มีอำนาจเด็ดขาด และมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่กรุงเทพ ซึ่งมีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ส่วนทหาร กลายเป็นกำลังสำคัญสำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมืองไม่ว่าในรูปแบบใด ชาติและสถาบัน กษัตริย์ถูกแยกจากกันในทางพฤติกรรมโดยการทำให้ทหารเป็นผู้พิทักษ์สถาบันกษัตริย์^๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการเน้นการใช้คำขวัญว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

^๑ Ben Batson, "The Fall of the Phibun Government 1944," Journal of the Siam Society, 62, pt II (1974), p. 90 และ ธิดา สาระยา, ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (กรุงเทพ : พิทักษ์อักษร, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖.

ผลงานทางประวัติศาสตร์ในระยะนี้ที่เป็นการสนับสนุนความสำนึกในเรื่องชาตินิยม หรือการสร้างอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์แบบประวัติศาสตร์ชาตินั้น เห็นได้ชัดในงานของ หลวงวิจิตรวาทการ ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่น "งานค้นคว้าเรื่อง เชื้อชาติไทย" เป็นต้น การที่ความสำนึกในเรื่องชาตินิยม ได้รับการสนับสนุนมากในระยะนี้ ก็เพราะเป็นช่วงของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งไทยถูกคุกคามจากภายนอกอีกครั้งหนึ่ง รัฐบาล ในระยะนี้จึงได้สร้างความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน โดยใช้ประวัติศาสตร์และผลงานที่ เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ในรูปของบทละคร เป็นต้น เป็นเครื่องมือในการเร่ง ความรู้สึกของประชาชนในด้านชาตินิยม

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองก็เริ่มปรากฏรอยหักเหของอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์ ในหมู่นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน และกลุ่มผู้มีการศึกษาจากต่างประเทศ เช่น การเสนอเค้า โครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น ผลงานเหล่านี้แม้จะไม่ได้รับการยอมรับจากคน ในสมัยนั้นเท่าใดนัก แต่ก็มีอิทธิพลต่อประชาชนผู้มีการศึกษาอยู่ไม่น้อย งานชิ้นสำคัญที่เห็นได้ชัดว่า รับอิทธิพลจากลัทธิสังคมนิยมก็คือ โฉมหน้าศักดินาไทยของจิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งทำให้เห็นมู หักเหของอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่แยกตัวออกจากอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้ ชัดเจนขึ้น จากงานชิ้นนี้ทำให้เรามองเห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นมากยิ่งขึ้นกว่าเรื่องราวของ กษัตริย์ราชสำนัก หรือรัฐชาติเท่านั้น แต่เราสามารถมองประวัติศาสตร์โดยผ่านสังคมและ มนุษย์ได้

อย่างไรก็ตามอิทธิพลทางความคิดของจิตร ภูมิศักดิ์ ในระยะทศวรรษแรกของ พ.ศ. ๒๕๐๐ นั้นยังไม่ปรากฏชัดเจน เพราะเป็นระยะที่คนไทยถูกจองจำทางความคิด เนื่องจากในระยะนั้นเป็นระยะที่ลัทธิสังคมนิยมกำลังแพร่ระบาดเข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ และได้สร้างความหวาดระแวงต่อรัฐบาลไทยในขณะนั้นว่าลัทธิสังคมนิยม นี้จะแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยและจะ เป็นอันตรายต่อเสถียรภาพทางการเมืองของไทยอย่าง มาก ดังนั้นรัฐบาลจึงพยายามปิดกั้นมิให้ประชาชนได้รับรู้หรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องราว ที่เกี่ยวเนื่องหรือแสดงออกซึ่งแนวความคิดในลัทธิสังคมนิยม และยังเกิดปฏิกิริยาตอบโต้งาน

ของจิตร ภูมิศักดิ์ ในหมู่นักวิชาการทั่วไป เช่น ฐานันดรไพร่ ของขจร สุขพานิช และ
ฝรั่งศักดิ์นา ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เองแนวการเขียน
ประวัติศาสตร์ไทยในระยะนี้จึงยังไม่เบี่ยงเบนไปจากเดิมเท่าใดนัก แม้จะเริ่มปรากฏรอย
แยกของอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์ขึ้นแล้ว

จากอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์แบบ เน้นศูนย์กลางซึ่งมีวิวัฒนาการมาแต่ครั้งสุโขทัย
แล้วนี้เอง ที่ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาในระยะเวลาที่ผ่านมาหรือแม้แต่ใน
ปัจจุบันยังคงตกอยู่ภายในกรอบของประวัติศาสตร์แบบ เน้นศูนย์กลางโดยถูกมองว่าบ้านเมืองใน
แถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาในสมัยก่อนอยุธยา นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของอาณาจักรฟูนัน อาณาจักร
ทวารวดี อาณาจักรกัมพูชา และอาณาจักรสุโขทัยในที่สุด เช่นงานของขจร สุขพานิช^๑
และงานของมนัส โอภากุล^๒ ในปัจจุบัน เป็นต้น งานเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นงานที่ได้รับ
อิทธิพลของการเน้นอุดมการณ์ประวัติศาสตร์แบบ เน้นศูนย์กลาง ซึ่งเฟื่องฟูมากในระยะ
รัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงทศวรรษแรกของ พ.ศ. ๒๕๐๐

นอกจากการมองประวัติศาสตร์แบบ เน้นศูนย์กลางดังกล่าวจะมีผลให้นักประวัติศาสตร์
เห็นว่าบ้านเมืองในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาถูกผนวกโดยอาณาจักรต่าง ๆ แล้ว การมองภาพ
บ้านเมืองในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาดังกล่าวยังเป็นผลจากการที่นักประวัติศาสตร์ มักให้ความ
สนใจกับหลักฐาน ๒ อย่างด้วยกัน คือ หลักฐานภายในอันได้แก่การขุดค้นและสำรวจทาง
ด้านหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์ประการหนึ่ง กับหลักฐานภายนอกอันได้แก่เอกสารจีน แล้ว
ตีความขึ้น ทำให้มองเห็นภาพของบ้านเมืองในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาในลักษณะที่ริเริ่มมาจากการ
เป็นดินแดนที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรทวารวดี กัมพูชา จนมีการตั้งอาณาจักร

^๑ ขจร สุขพานิช, ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ. ๑๖๐๐-๒๓๑๐ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
กรุงธน, ๒๕๒๕). และ ปัญหาประวัติศาสตร์และโบราณคดีไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงรุ่ง
การพิมพ์, ๒๕๒๕).

^๒ มนัส โอภากุล, ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสุพรรณ (กรุงเทพฯ : จินตา-
สาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๗).

สุโขทัยและอยุธยาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วบ้านเมืองเหล่านี้
อาจเป็นชุมชนอิสระที่มีวิวัฒนาการอันเป็นอิสระจากอาณาจักรเหล่านี้

๑.๓ การศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาในระยะปัจจุบัน

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในระยะปัจจุบันกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาที่มีวิวัฒนาการ
มากขึ้นกว่าเดิม โดยพยายามขยายแนวการศึกษาในรูปแบบของประวัติศาสตร์แบบ เน้นศูนย์กลาง
หรือประวัติศาสตร์ชาติมาสู่ประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ตามประเด็น (topic)
ที่สนใจ การศึกษาประวัติศาสตร์ในระยะปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับคน หรือประชาชน โดย
มองผ่านหลักฐานของท้องถิ่นมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากงานของศรีศักร วัลลิโภดม และ ธิดา
สาระยา เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา และประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองทางเหนือ
(ลานนาและสุโขทัย) เป็นต้น

อันที่จริงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์เมืองนั้น เริ่มปรากฏ
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๙ แล้ว คืองานของจิตร ภูมิศักดิ์ เรื่องความเป็นมาของคำสยาม ไทย
ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ" งานชิ้นนี้ทำให้เรามองเห็นว่าเนื้อหา
ของประวัติศาสตร์นั้นจำแนกออกเป็นประเด็น (topic) ได้หลายแบบ การมองสังคม คน
และกลไกต่าง ๆ ในสังคม จะทำให้เราเข้าใจวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ดีขึ้น จิตรได้
แสดงความพยายามที่จะใช้ข้อมูลจากตำนานเป็นหลักฐานในการหาความคลี่คลายของสังคม
อาจกล่าวได้ว่าเป็นงานบุกเบิกที่ทำให้เกิดความตื่นตัวในการใช้หลักฐานท้องถิ่นมากขึ้น

การศึกษาของจิตร ภูมิศักดิ์ ได้รับการสานต่อโดยนักประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน
คือศรีศักร วัลลิโภดม และ ธิดา สาระยา ซึ่งเป็นการศึกษาในแง่ของประวัติศาสตร์-
ท้องถิ่น และเป็นงานในลักษณะของสหวิชา โดยนำวิธีการทางสังคมศาสตร์, มานุษยวิทยา
และโบราณคดีมาใช้ผสมผสานกับวิธีการทางประวัติศาสตร์ ภาพประวัติศาสตร์เก่า ๆ ได้
ถูกนำมาทบทวนศึกษาใหม่มีผลทำให้เกิดสมมุติฐานใหม่ ๆ และทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์
ท้องถิ่นทำได้ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการและผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ในปัจจุบันนี้
มากขึ้น

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวตั้งกล่าว ทำให้มองเห็นภาพของประวัติศาสตร์
 ลุ่มน้ำเจ้าพระยาในระยะก่อนสมัยอยุธยาในแง่มุมใหม่ ที่มีลักษณะเป็นรัฐอิสระ เช่น สุโขทัย
 สุพรรณภูมิ และอยุธยา รัฐเหล่านี้มีวิวัฒนาการจากชุมชนที่คลี่คลายมาสู่เมืองและรัฐที่เป็น
 อิสระต่อกัน แต่อาจมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างกันบ้างอันเกิดจากการ
 คมนาคมติดต่อกันระหว่างรัฐอิสระเหล่านี้เอง และการติดต่อระหว่างชุมชนเหล่านี้กับต่างประเทศ
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาซึ่งเข้ามาสู่ดินแดนลุ่มน้ำเจ้าพระยา
 ในระยะพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ ที่รู้จักกันในนามของ "วัฒนธรรมทวารวดี" นั้นมีผลให้นักประวัติศาสตร์
 ตีความว่าดินแดนแถบนี้เคยเป็นอาณาจักรทวารวดีมาก่อน เพราะไปให้ความสำคัญต่อหลักฐาน
 ทางโบราณคดีและการตีความตามแนวของ เอกสารจีนที่มองบ้านเมืองแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาในฐานะ
 ของอาณาจักรมากเกินไป^๑

๒. สถานะของสุพรรณภูมิในประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาในระยะก่อน พ.ศ. ๑๘๘๓

๒.๑ แนวพินิจเดิมเกี่ยวกับ "สุพรรณภูมิ"

สืบเนื่องจากอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางหรือประวัติศาสตร์
 ชชาติตั้งกล่าวมาแล้ว ทำให้ความสำคัญของบ้านเมืองในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่มีได้ถูกกล่าวถึง
 ในฐานะราชธานีอย่างอยุธยา และสุโขทัยนั้น ถูกละเลยไป เพราะถูกมองว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่ง
 ของอาณาจักรทวารวดี กัมพูชา สุโขทัย และอยุธยาตามลำดับ และสุพรรณภูมิที่ถูกมองว่าเป็น
 ส่วนหนึ่งของอาณาจักรเหล่านี้เช่นเดียวกัน

^๑ อธิศา สาระยา, เมืองก่อนรัฐ (proto-state) สมัยทวารวดี, เอกสาร
 ประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์ และโบราณคดีที่นครปฐม (ตุลาคม, ๒๕๒๔), หน้า ๖.

ในระยะประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ อันเป็นสมัยที่วัฒนธรรมทวารวดีแพร่เข้ามาสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยานั้น ทำให้เกิดสมมุติฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาว่า บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยานี้คืออาณาจักรทวารวดี แต่ก็มีได้มีผู้ใดให้ความสนใจกล่าวถึงความสำคัญของสุพรรณภูมิในช่วงประวัติศาสตร์ช่วงนี้ เพราะเข้าใจว่าในระยะนั้นสุพรรณภูมียังเป็นดินแดนที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรทวารวดี และอาจยังไม่มี การตั้งบ้านเรือนในลักษณะของ เมืองที่สุพรรณภูมิในระยะนั้นด้วย เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานที่เป็นเอกสารในระยะนี้กล่าวถึงสุพรรณภูมิเลย

ชื่อ "สุพรรณภูมิ" ปรากฏขึ้นครั้งแรกในจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ที่กล่าวว่าสุพรรณภูมิ เป็นเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของสุโขทัยดังที่ปรากฏข้อความในจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ว่า

...ปราบเมืองตะวันออกรอด พระบาง สองแคว ลุมบาจาย สคา
 เท้าฝั่งของเถิง เวียงจันทร์ เวียงคำเป็นที่แล้ว เบื้องหัวนอนรอดคนที
 แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทร
 เป็นที่แล้ว"^๑

การปรากฏชื่อ "สุพรรณภูมิ" ในระยะที่สุโขทัยถูกมองว่าเป็นรัฐอาณาจักรในระยะต้นศตวรรษที่ ๑๔ นี้ ทำให้นักประวัติศาสตร์ตีความว่า สุพรรณภูมิเป็นเมืองในอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัย โดยอาศัยศิลาจารึกหลักนี้เป็นหลักฐานยืนยัน

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นนักประวัติศาสตร์ท่านแรกที่ทำให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของเมืองสุพรรณภูมิอย่างแท้จริง แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าพระองค์ผูกพันตนเองกับอุดมการประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางมากเกินไป เรื่องราวของสุพรรณภูมิจึงถูกมองว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อยุธยาเท่านั้น โดยตีความทางด้านภาษาว่า สุพรรณภูมิ มีความหมายเดียวกับอุทอง สุพรรณภูมิจึงน่าจะได้แก่เมืองอุทองในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีปัจจุบัน ซึ่งเมืองอุทองนี้พ้องกับพระนามพระเจ้าอุทองหรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ผู้สถาปนารุงศรีอยุธยา สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจึงทรงเข้าพระทัยว่า เมืองอุทอง

^๑ ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑), หน้า ๒๖.

หรือสุพรรณภูมินี้ เป็นเมืองที่เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ หรือพระเจ้าอู่ทอง แต่ต่อมาเกิดโรคระบาดขึ้นจึงอพยพผู้คนไปสร้างพระนครศรีอยุธยา พระเจ้าอู่ทองพระองค์นี้ ทรงเป็นราชบุตรเขยของเจ้าเมืองสุพรรณภูมิ(อู่ทอง)องค์ก่อน ซึ่งตั้งตัวเป็นอิสระจากอำนาจทางการเมืองของกรุงสุโขทัย พระเจ้าอู่ทองทรงย้ายมาสร้างพระนครศรีอยุธยาแล้วก็โปรดให้ขุนหลวงพะงั่วซึ่งเป็นพี่พระมเหสีและเป็นโอรสของเจ้าเมืองสุพรรณภูมิองค์เดิม ครองอยู่ ณ เมืองสุพรรณ เมืองสุพรรณบุรีจึงกลายเป็นเมืองสำคัญของกษัตริย์ราชวงศ์สุพรรณภูมิเรื่อยมา ในขณะที่เดียวกันกับที่ทางกรุงศรีอยุธยามีพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์อู่ทองหรือราชวงศ์เชียงราย ครอบครองอยู่ในฐานะหัวหน้าของราชอาณาจักร จนกระทั่งถึงเจ้านครอินทร์จากเมืองสุพรรณบุรี เข้ามาแย่งราชสมบัติได้ และทรงเนรเทศสมเด็จพระรามาธิบดีไปอยู่ ณ เมืองปากทูลจาม^๑ ข้อเสนอดังกล่าวนี้นับว่ามีอิทธิพลต่อนักประวัติศาสตร์และนักวิชาการในระบายนั้นและในระยะต่อ ๆ มา เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากงานของตรี อมาตยกุล ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวของสุพรรณภูมิไว้ว่า

...เมืองอู่ทองมีชื่อในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่าเมือง "สุพรรณภูมิ" เป็นเมืองเก่าแก่ใหญ่โต มีป้อมปราการก่อด้วยศิลา แต่หักพังไปเสียเกือบหมด^๒

แม้แต่จิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ในยุคกิ่งพุทธกาลที่จัดได้ว่าเป็นผู้สร้างแนวคิดทางประวัติศาสตร์ในแนวใหม่โดยให้ความสนใจแก่ประวัติศาสตร์สังคมมากขึ้น ก็มีความเชื่อว่า สุพรรณภูมิคือเมืองอู่ทองดังปรากฏในงานเรื่องสังคมไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยาว่า

^๑ ภูมิ สดเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๐๕), หน้า ๖๖-๑๐๕.

^๒ ตรี อมาตยกุล, เรื่องของจังหวัดสุพรรณบุรี, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงเพ็ญ ชัยวิจิตรวิเศษธรรมธาดา ต.จ. ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๐๐, หน้า ๑๒.

...แต่บัดนี้เมืองเทพนคร เป็นเมืองมีจริงขึ้นแล้ว มีชื่อเดิมว่าอโยธยา ศรীরามเทพนคร จะต้องไม่ใช่เมืองอุททอง ซึ่งมีชื่อในครั้งนั้นว่าสุพรรณภูมิ ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงและจารึกส่องคบ, ชัยนาท (พ.ศ. ๑๙๕๑)^๑

แนวพินิจในเรื่องที่ว่า "สุพรรณภูมิ" คือเมืองอุททองดังกล่าวนี้ทำให้ชื่อสุพรรณภูมิในระยะก่อน พ.ศ. ๑๘๙๓ ถูกกลับไปประยะหนึ่ง โดยความเชื่อที่ว่าเมืองอุททองเป็นเมืองร้างอันเนื่องมาจากโรคระบาดก่อนหน้าที่พระเจ้าอุททองจะทรงสร้างพระนครศรีอยุธยา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๙ คณะกรรมการชำระเอกสารสำนักนายกรัฐมนตรีได้ตีพิมพ์จารึกหลักที่ ๓ ขึ้นเผยแพร่ และปรากฏจารึกในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีราช (พ.ศ. ๑๙๓๘-๑๙๕๒) ซึ่งพบในเขตวัดส่องคบ จังหวัดชัยนาท โดยมีข้อความระบุชื่อเมืองสุพรรณภูมิไว้ว่า

...แม่นางบัวผู้มีคุณ แม่นางผู้ใจบุญ บุญชาวแม่ทั้งหลาย มาตราหนึ่ง แต่ ๓ เจ้าเมืองกระทำกุศลมา แต่กระโน้นในสุพรรณภูมิ ๓ ให้ทานเรือนอัน ๓ กระทำกุศพิหารในศรีอโยธยาให้ข้าสองคน แม่ลูก พระสงฆ์สี่ตนเล็ก^๒

ข้อความในจารึกนี้ทำให้ได้ข้อเท็จจริงว่าเมืองสุพรรณภูมิที่กล่าวถึงในจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ นั้น หาได้ร้างไปไม่ หากแต่ยังคงปรากฏสืบมาจนถึงสมัยอยุธยา นอกจากนั้นจากการขุดค้นทางโบราณคดีของ ศาสตราจารย์จ็อง บัวชเชลีเยร์ ในระยะประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๘ นำไปสู่การตีความใหม่ว่าเมืองอุททองเป็นเมืองในสมัยทวารวดีซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนสมัยอยุธยาหลายร้อยปี ดังนั้นเมืองอุททองและเมืองสุพรรณภูมิจึงน่าจะเป็นคนละเมืองกัน ด้วยเหตุผลสำคัญคือสุพรรณภูมิมิได้เป็นเมืองร้าง แต่เจริญรุ่งเรืองต่อมาจนถึงสมัยอยุธยา ในขณะที่อุททองเป็นเมืองในสมัยทวารวดีและไม่ปรากฏหลักฐานทางด้านโบราณคดีในสมัยอยุธยา จึง

^๑ จิตร ภูมิศักดิ์, สังคมไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๓.

^๒ "จารึกหลักที่ ๔๘," ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ-นายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘), หน้า ๗๘-๗๙.

เชื่อว่าอุททองคงจะโรยร้างไปก่อนสมัยอยุธยาแล้ว การตีความในแนวใหม่ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการพิจารณาว่า สุพรรณภูมิคือเมืองใด มีความสำคัญเพียงใดในประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาซึ่งจะนำไปสู่สมมุติฐานใหม่ที่ว่า เมืองสุพรรณภูมิคือเมืองเดียวกับสุพรรณบุรี ในขณะที่เทียบกันการศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาก็เป็นการศึกษาที่รัดกุมขึ้นโดยตัดอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์แบบเป็นศูนย์กลางออก และทำให้มองเห็นพัฒนาการของสุพรรณภูมิในรูปแบบของรัฐอิสระ รัฐหนึ่งในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ที่ปรากฏตัวอยู่ตั้งแต่ก่อนสมัยอยุธยาจนถึงอยุธยาตอนต้น

๒.๒ แนวพินิจใหม่เกี่ยวกับ "สุพรรณภูมิ" ในระยะก่อน พ.ศ. ๑๘๙๓

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวใหม่ที่หันมาให้ความสนใจแก่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือประวัติศาสตร์เมืองกันมากขึ้น ทำให้เกิดสมมุติฐานใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาว่า เป็นที่ตั้งของชุมชนอิสระมาตั้งแต่ก่อนสมัยอยุธยา

กล่าวได้ว่า จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นนักประวัติศาสตร์ท่านแรกทีกล่าวถึงสภาพบ้านเมืองในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาในลักษณะของชุมชนอิสระที่พัฒนามาเป็นอาณาจักรอยุธยาในระยะปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙^๑ และปรากฏว่าแนวความคิดนี้สอดคล้องกับความคิดของนักประวัติศาสตร์ในระยะปัจจุบันนี้หันมาให้ความสนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะงานของศรีศักร วัลลิโรดม นั้น พยายามเสนอว่าสภาพบ้านเมืองแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาในระยะก่อน พ.ศ. ๑๘๙๓ นั้น ประกอบไปด้วยชุมชนอิสระที่อาจเรียกได้ว่ารัฐหลายแห่งด้วยกัน คือ รัฐสุพรรณภูมิ อโยธยา และสุโขทัย แต่คนส่วนใหญ่มักจะให้ความสำคัญแก่รัฐของสุโขทัย ในฐานะของอาณาจักรหนึ่งของไทยอันเป็นผลพวงจากอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์แบบเน้นศูนย์กลางหรือประวัติศาสตร์ชาติ อย่างไรก็ตาม ศรีศักร วัลลิโรดม เสนอว่า ใน

^๑จิตร ภูมิศักดิ์, สังคมไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๐๖), หน้า ๒๐๖.

แถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างนั้น มีสุพรรณภูมิและละโว้ อโยธยา เป็นรัฐสำคัญในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาทางตะวันตกและทางตะวันออกตามลำดับ^๑

แนวพินิจดังกล่าวนี้นับว่าสอดคล้องกับจารึกหลักที่ ๔๘ วัดส่องคบจังหวัดชัยนาท ที่กล่าวถึงชื่อสุพรรณภูมิและอโยธยาในลักษณะของการเป็นเมืองสำคัญในระดับเดียวกัน

ปัญหาของการศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยามีได้ยุติเพียงแค่การเกิดสมมุติฐานใหม่เกี่ยวกับลุ่มน้ำเจ้าพระยาดังใดกล่าวมาแล้ว แต่ยังมีปัญหาที่ต้องหาข้อยุติต่อมาว่า สุพรรณภูมิและอโยธยานั้นอยู่ที่ไหน และมีความสำคัญในประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาอย่างไร ซึ่งเมื่อวิเคราะห์จากข้อความในจารึกหลักที่ ๔๘ ดังกล่าวแล้ว ทั้งสุพรรณภูมิและอโยธยาน่าจะเป็นเมืองที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกัน หรือพัฒนาขึ้นมาเป็นเมืองในระยะที่ใกล้เคียงกัน

เมื่อเปรียบเทียบคำว่าสุพรรณภูมิและอโยธยากับชื่อเมืองต่าง ๆ ในสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์แล้ว จะเห็นได้ว่าสุพรรณภูมินั้นคล้ายกับสุพรรณบุรี และอโยธยาคล้ายกับอยุธยา และเมื่อได้ศึกษาลักษณะของโบราณวัตถุที่ปรากฏในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้วพบว่าในบริเวณตัวเมืองสุพรรณบุรีปรากฏร่องรอยของเมืองโบราณขนาดใหญ่ซ้อนกัน ๒ เมือง โดยบริเวณเมืองเก่าเป็นเมืองขนาดใหญ่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๓๖๐๐x๑๕๐๐ เมตร อาณาเขตของตัวเมืองคลุมทั้งสองฝั่งของแม่น้ำสุพรรณบุรีอันเป็นลักษณะของเมืองนอกแควที่มีแม่น้ำสุพรรณบุรีผ่ากลาง ส่วนร่องรอยของเมืองโบราณซึ่งสร้างในระยะหลังนั้นมีร่องรอยคูน้ำ และคันกำแพงเห็นชัดเจนอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรี มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขนาด ๓๖๐๐x๕๒๐ เมตร โดยมีลำน้ำสุพรรณบุรีเป็นคูเมืองทางด้านทิศตะวันออก ในบริเวณเมืองเก่านี้พบโบราณสถานและโบราณวัตถุในสมัยก่อนอยุธยามากมายโดยเฉพาะบรรดาซากสถาปัตยกรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างมาตั้งแต่ระยะก่อนสมัยอยุธยามากมาย เช่น เจดีย์วัดสนามชัย วัดพริก เป็นต้น^๒

^๑ ฐ. ศรีศักร วัลลิโภดม, "กรุงอโยธยาในประวัติศาสตร์ไทย", ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, หน้า ๒๗-๔๕ และแคว้นสุพรรณภูมิ, "เมืองโบราณ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-กรกฎาคม, ๒๕๒๖), หน้า ๔-๑๒

^๒ น. ฅ ปากน้ำ(นามแฝง), เที่ยวเมืองศิลปอุทอง (กรุงเทพฯ : เมืองอักษร, ๒๕๑๖), หน้า ๑๒๙, ๑๔๕.

หลักฐานทางด้านโบราณคดีเหล่านี้พบว่าสอดคล้องกับข้อความในจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ อันเป็นหลักฐานทางด้านเอกสารที่ปรากฏขึ้นก่อนสมัยอยุธยา (เชื่อว่าพ่อขุนรามคำแหงทรงโปรดให้จารึกขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๒๖) ที่กล่าวถึงชื่อ "สุพรรณภูมิ" แล้ว จากข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความคล้ายคลึงของคำว่า "สุพรรณภูมิ" และ "สุพรรณบุรี" หลักฐานทางด้านโบราณคดีที่มีอายุเก่ากว่าสมัยอยุธยา และข้อความในจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ รวมทั้งจารึกหลักที่ ๔๘ วัดส่องคบ จังหวัดชัยนาท ซึ่งให้เห็นว่าสุพรรณภูมิคือ เมืองเดียวกับสุพรรณบุรี แต่มีการเรียกชื่อต่างกันไปตามระยะเวลาของการบันทึกประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้ว่าหลักฐานที่ปรากฏในระยะก่อนสมัยอยุธยา จนถึงอยุธยาตอนต้น คือจารึกหลักที่ ๑ และหลักที่ ๔๘ นั้นกล่าวถึงสุพรรณบุรีในชื่อของสุพรรณภูมิ และมาปรากฏเรียกชื่อ "สุพรรณบุรี" เป็นครั้งแรกในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งในบานแผนกระบุไว้ชัดเจนว่าเขียนขึ้นในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. ๒๒๒๓) ดังนั้นในการศึกษาเรื่องของเมืองสุพรรณบุรีในระยะก่อนอยุธยาจนถึงอยุธยาตอนต้นอันเป็นช่วงที่ปรากฏชื่อเมืองสุพรรณภูมิแล้วนั้น จะเรียกชื่อเมืองสุพรรณบุรีว่า "สุพรรณภูมิ" โดยตลอดจนกว่าจะถึงช่วงอยุธยาตอนปลายที่ปรากฏหลักฐานเรียกว่าสุพรรณภูมิว่า "สุพรรณบุรี" แล้ว

ส่วนชื่ออโยธยาที่ปรากฏในจารึกหลักที่ ๔๘ นั้น คือกรุงพระนครศรีอยุธยาอย่างแน่นอน เพราะจารึกหลักนี้ระบุ พ.ศ. ไว้แน่นอนว่า พ.ศ. ๑๔๕๑ ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีราช ซึ่ง เป็นระยะที่สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นแล้ว คำว่า "กรุงศรีอยุธยา" นี้จึงเป็นคำที่ใช้เรียกอยุธยาเช่นเดียวกับคำว่า "อโยธยา" แต่ในระยะอยุธยาตอนต้นผู้คนคงชินกับการเรียก "อโยธยา" มาก่อน เนื่องจากอโยธยาชื่อเมืองที่มีการพัฒนาการมาก่อนที่จะย้ายเมืองมาสู่เกาะเมืองอยุธยาในปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากซากโบราณสถานโบราณวัตถุซึ่งเป็นศิลปกรรมแบบอู่ทองเช่นเดียวกับสุพรรณภูมิอันเป็นศิลปะที่มีมาก่อนสมัยอยุธยา^๑

^๑ ศรัศกร วัลลิโกตม, "กรุงอโยธยาในประวัติศาสตร์ไทย," หน้า ๔-๑๒.

๒.๓ พัฒนาการของสุพรรณภูมิในระยะก่อน พ.ศ. ๑๘๙๓

ผลจากการศึกษาประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตั้งได้กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้มองเห็นพัฒนาการของสุพรรณภูมิในระยะก่อนสมัยอยุธยาได้ว่าสามารถพัฒนาอำนาจรัฐขึ้นมาสู่รัฐอิสระได้แล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถมองเห็นขั้นตอนพัฒนาการได้ชัดเจนว่าสุพรรณภูมินั้นพัฒนาอำนาจรัฐขึ้นมาเป็นรัฐอิสระได้อย่างไร จนกระทั่งธิดา สาระยา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างบ้านแปงเมือง ในระยะก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ว่า การพัฒนาอำนาจรัฐจากเมืองมาสู่รัฐอิสระนั้นมักจะตั้งอยู่บนรากฐานของระบบเมืองคู่^๑ ดังปรากฏหลักฐานในจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ที่กล่าวถึงสุพรรณภูมิและแพรกศรีราชาคู่กัน

จากข้อความในจารึกดังกล่าวนี้ คนส่วนใหญ่ตีความว่าสุพรรณภูมิ แพรกศรีราชา และเมืองอื่น ๆ ที่ปรากฏในจารึกนี้ เช่น เพชรบุรี สระหลวง สองแคว เป็นเมืองในขอบเขตอาณาของสุโขทัย แต่เมื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วจะเห็นได้ว่าสุโขทัยนั้นมิได้อยู่ในสภาพของอาณาจักรที่ใหญ่โตดังที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ เพราะโดยสภาพทางภูมิศาสตร์แล้ว

^๑ระบบเมืองคู่ คือการรวมเมืองสองเมืองเข้าด้วยกันภายใต้การปกครองหรืออำนาจของผู้บังคับคนเดียว แต่มีฐานอำนาจอยู่ที่เมือง ๒ เมืองคู่กัน และอาจมีเมืองเล็กเมืองน้อยอื่น ๆ เป็นบริวาร มิได้มีอำนาจทัดเทียมเมืองคู่กัน ระบบนี้จึงชี้ให้เห็นอำนาจอันจำกัดของเจ้าผู้ครองค้ำย เพราะยังไม่สามารถยกฐานะของเมืองขึ้นเป็นศูนย์กลางของรัฐอย่างแท้จริง ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของอำนาจทางการเมืองสมัยโบราณหลังจากสร้างบ้านแปงเมือง ระบบเมืองคู่เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งของพัฒนาการของเมืองที่เป็นพื้นฐานให้อำนาจทางการเมืองขยายขอบเขตต่อไปเป็น "แคว้น" หรือ "รัฐ" ซึ่งมี "กรุง" และ "นคร" เป็นศูนย์กลาง ดู ธิดา สาระยา "สร้างบ้านแปงเมือง-ระบบเมืองคู่-สถาบันเมืองลูกหลวง," เมืองโบราณ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-กรกฎาคม, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓-๑๔.

สุโขทัยอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างแห้งแล้ง เพราะอยู่ในเขตที่สูง และอาศัยน้ำในการเพาะปลูก จากลำน้ำยมและตระพังต่าง ๆ ที่ขุดขึ้นใช้ในเมือง เช่นตระพังโพนศรีเท่านั้น ในขณะที่แถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างอันเป็นที่ตั้งของสุพรรณภูมินั้นมีลักษณะ เป็นที่ลุ่มและมีความอุดมสมบูรณ์กว่า ทั้งยังอยู่ใกล้ทะเลมากกว่า ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของบ้านเมืองทางใต้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าสุโขทัย จึงไม่น่าจะเป็นไปได้ว่าสุโขทัยได้พัฒนาอำนาจรัฐเป็นอาณาจักรที่มีอาณาเขตครอบคลุมถึงบ้านเมืองในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา และหัวเมืองชายทะเลที่มีความสำคัญทางการค้าอย่างนครศรีธรรมราชได้ นอกจากรักนั้นคติในการปกครองแบบพ่อปกครองที่ใช้ในสุโขทัยนั้นก็ เป็นรูปแบบการปกครองที่ไม่สามารถจะใช้ปกครองอาณาเขตที่กว้างขวางขนาดนั้นได้ อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าแนวการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแบบเน้นศูนย์กลางที่กล่าวมานั้นจะให้ความสำคัญแก่สุโขทัย ในฐานะรัฐอาณาจักร ทั้งนี้เพราะเป็นการตีความจากจารึกหลักที่ ๑ นี้ ประการหนึ่งกับการตีความประวัติศาสตร์ตามอุดมการณ์ของประวัติศาสตร์ที่เน้นศูนย์กลางอีกประการหนึ่ง ดังนั้นเมื่อนักประวัติศาสตร์หันมาศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกันอย่างจริงจัง จึงพบว่าบ้านเมืองเหล่านี้ต่างก็มีอิสระต่อกันดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่อาจมีความสัมพันธ์กับสุโขทัยในระดับเครือญาติ สุโขทัยจึงอ้างสิทธิของตนเหนือดินแดนเหล่านี้ได้ ดังปรากฏข้อความในพงสาวดารโยนกว่า

...ครั้นภูท้อเอาพระร่วงมาตัดสินไหม มันก็เป็นพระยามีอานภาพมากนัก จึงมีความละอายนักชะละอันพระยานครศรีธรรมราชและนครหลวงกับพระยาศรีอยุธยา อันเป็นญาติพระร่วงก็จักเป็น เวรแก่สหายเจ้าพระยาจำเมืองชะละ^๑

ข้อมูลดังกล่าวนี้ทำให้มองเห็นความพยายามของกลุ่มบ้านเมืองต่าง ๆ ที่จะสร้างความสัมพันธ์ต่อกันโดยอาศัยการเป็นเครือญาติและพวกพ้องเป็นกลไกสำคัญ มิใช่การขยายตัวทางการเมืองโดยใช้กำลังทางทหารเข้ายึดครองแต่ประการใด ดังนั้นบ้านเมืองต่าง ๆ จึงยังคงมีอิสระทางการเมืองอยู่ .สุพรรณภูมิจึงมิได้อยู่ในอาณาเขตของสุโขทัยดังที่เข้าใจกัน

^๑พระยาประชาภิจักรจักร, พงสาวดารโยนก (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชูสิน, ๒๔๙๘), หน้า ๓๒๘-๓๒๙.

หากแต่ยังคงมีพัฒนาการต่อมาจากเมืองมาสู่เมืองคู่ตั้งที่ อิตา สาระยา ได้ตั้ง
สมมุติฐานไว้ และได้พัฒนาอำนาจรัฐต่อมาจนกลายเป็นรัฐอิสระที่มีสุพรรณภูมิ เป็นศูนย์กลาง
ในระยะต่อมา ก่อนที่จะถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยาในสมัยอยุธยาตอนต้น (รัชกาล
สมเด็จพระนครินทราธิราช)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย